

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ
ULUSLARARASI BAKALORYA PROGRAMI

A TÜRKÇE DERSİ UZUN TEZİ

“TOPLUMDA VAR OLMAK”

Rehber Öğretmeni: Fatma SEVER
Öğrencinin Adı: Duygu
Öğrencinin Soyadı: DURMUŞ
Diploma Numarası:D1129-001
Sözcük Sayısı: 3.711

ARAŞTIRMA SORUSU: Cevat Fehmi Başkut’un “Paydos” ve Reşat Nuri Güntekin’in ”Balıkesir Muhasebecisi” adlı yapıtlarında başkişilerinin kişilik özelliklerinin karşılaştırılmasıyla okurun/izleyicinin edindikleri nelerdir?

ÖZ (ABSTRACT)

TED Ankara Koleji Vakfı Özel Lisesi Bakalorya Programı A Türkçe Dersi Uzun Tezi hazırlanan bu çalışmanın amacı, Cevat Fehmi Başkut'un " Paydos" ve Reşat Nuri Güntekin'in "Balıkesir Muhasebecisi adlı yapıtlarından hareketle başkişilerin kişilik özelliklerinin ve kişiler arası ilişkilerde bu karakterlerin yerleri incelenerek okurun/izleyicinin edindiklerini göstermektir. Başka bir deyişle bu çalışmanın amacı, yapıtlarda yansıtılan başkişilerin deneyimleri ve yaşantıları ele alınarak izleyicinin/okuyucunun edindiklerini çözümlenmek olacaktır.

Bu amaçla yapıtlarda, başkişilerin kişilik özellikleri ve toplum üzerindeki etkileri incelenmiş, çevrelerindeki figürlerin kişilik özelliklerine, başkişi üzerinde yarattığı etkilere değinilmiş, başkişinin çevresi ile olan ilişkileri ele alınmış ve betimsel çözümlenmelerle desteklenmiştir. Sonuç olarak, başkişiler olan Murtaza Bey ve Tahir Bey'in yaşantı ve deneyimleriyle içinde buldukları toplumun ve kişilik özelliklerinin etkisi altında kaldıkları ve buna bağlı olarak kurgusal gerçeklikte sunulan fikirlerin okurda/izleyicide yaşama ve insana ilişkin duyarlılık oluşturduğu söylenebilir.

Sözcük Sayısı: 131

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	1
1) Cevat Fehmi Başkut'un "Paydos" Adlı Yapıtında Baş Kişinin Karakteri ve Toplumsal Değer Yargıları.....	2
2) Cevat Fehmi Başkut'un "Paydos" Adlı Yapıtında Ailenin Diğer Bireylerinin Tutum ve Davranışlarının Ele Alınışı.....	5
3) Reşat Nuri Güntekin'in "Balıkesir Muhasebecisi" Adlı Yapıtında Baş Kişinin Karakteri Ve Toplumsal Değer Yargıları.....	8
4) Reşat Nuri Güntekin'in "Balıkesir Muhasebecisi" Adlı Ailenin Diğer Bireylerinin Tutum ve Davranışlarının Ele Alınışı.....	9
SONUÇ.....	14
KAYNAKÇA.....	17

GİRİŞ

Yazınsal yapıtlar, okura yeni yaşam evreni sunan yaratılardır. Okurun yazınsal yapıtlarla birebir iletişime girmesi gerektiği ve okurla yapıtın yeniden yaratıldığı da unutulmamalıdır. Bu bağlamda düşünüldüğünde okurdan yapıtın sunduğu duygu ve düşünce evrenini sorgulaması beklenir. Yapıt, ancak bu şekilde anlam kazanır, diyebiliriz.

Yapıtı yazınsal kılan yarattığı yaşam evrenini doğrudan sunmak yerine okura sezdirmesi ve duyumsatmasıdır. Yazınsal yapıtlar yaşanmış ya da yaşanması olası bir olay çerçevesinde şekillenir. “Genel ve geniş anlamda her yazınsal yaratım, yaşananın, düşünülenin ya da düşünülenin yazıyla biçimlendirilmesidir” ¹(Özdemir, 2007:45). Her bir yapıt, okurun yaşamında farklı bir sorunsala ışık tutar. Okur, yapıtı “ ne, niçin, nasıl” gibi sorular sorarak yapıtı anlamlı kılar. Başka bir deyişle, farklı bakış açılarının yanı sıra farklı yaşam biçimleriyle karşılaşır, yaşananlarla özdeşim kurar.

Bu yazınsal yapıtlar içerisinde tiyatro yapıtları okurun görsellikle beslenmesi açısından ayrı bir öneme sahiptir. Bu görsellik, okura duygusal ve düşünsel eğitimi sırasında kolaylık sağlar. Görsellik ile sunulan gerçeklik, yaşam süresinde okurun/izleyicinin her yönünü ele alarak kendi yaşamını sorgulamasını sağlar. ”Yazın alanını fazlasıyla aşan bir olgudur anlatı; gerçeği kavramımızı sağlayan, temel öğelerden biridir” ²(Yücel,2009:15). Böylece genel anlamda, tiyatro toplum için bir okul görevi üstlenir.

Tiyatro, halka yönelik bir sanattır. Halkın her bireyine yönelmeyi amaçlar. Bireylere yönelik olması, toplumsal yargıların sunulmasında önemli bir yazın ürünü olduğu gösterir. Bu bağlamda, yazarın toplumsal çıkarımları figürlerle birleşir. Harmanlanan gerçeklik, kurmaca gerçekliğin oluşturulmasını sağlar. Kurmaca gerçeklik, yaşamı tam anlamıyla sunmaz ancak toplumdaki beslendiği için gerçekliğe ulaşır. Yazarın düşünsel evreninde toplumsal olgular,

---

¹ Özdemir, Emin(2007) **Yazınsal Türler** Bilgi Yayınları

² Yücel, Tahsin (2009) **Yazın ve Yaşam** Can Yayınları

kurmaca gerçeklikte hayat bulur. Bu nedenle, tiyatro, bireyleri düşünmeye çağırarak adına görsel bir yazın görevi üstlenir.

Kurmaca gerçeklik içinde ele alınan toplumsal değerler, figürlerin şekillenmesinde önemli bir etkidir. İşlenen olgular, figürlerdeki değişimleri incelememizi sağlar. Figürler, anlamsal ve anlatımsal çerçevede gelişir. Bu bağlamda oluşan kişilik yapısı, figürü özgün kılar. Figürün özellikleri, bulunduğu uzam ve çevresindeki insanlarla şekillenir. Her figürün farklı yapıya sahip olması, figürleri baskın yönleriyle ön plana çıkarır. Yazar, figürleri oluştururken tüm etkenleri değerlendirir. Yaratılan figürün duygusal ve düşünsel evreni bu şekilde biçimlenir. Figürün iç dünyası ve ruhsal gelişimleri sayesinde okur; figürü tanır, tepkilerini ve karakterini sezinler. Böylece, okur figür ile benzerlik kurar ve figürü özümser. Bu bağlamda okur; yaşama ilişkin değerleri figürün deneyimleri ve birikimleriyle anlar da, diyebiliriz.

Bu nedenle bu çalışmada amaç; Reşat Nuri Güntekin'in " Balıkesir Muhasebecisi" ve Cevat Fehmi Başkut'un "Paydos" adlı yapıtlarında kurmaca gerçeklikte başkişilerin kişilik özelliklerini incelemek ve kişiler arası ilişkilerde bu karakterlerin yerini göstererek yansıtılan yaşantıdan ve deneyimlerden izleyicinin/okurun edindiklerini çözümlenmek amaçlanmıştır. Böylece, yazarın kurmaca gerçeklikte kişiler üzerinden sunduğu toplum ile gerçek yaşamla arasında nasıl bağdaştırmalar yaptığını görmek mümkün olacaktır.

1) Cevat Fehmi Başkut'un "Paydos" Adlı Yapıtında Baş Kişinin Karakteri ve Toplumsal Değer Yargıları

Cevat Fehmi Başkut' un "Paydos" adlı yapıtında Murtaza Bey, 55 yaşlarında orta gelirli, saygın bir öğretmendir. Kendince eşi ve çocuğu adına elinden geleni yapmaktadır. Mesleği, ailesinden daha öncelikli gözüktür. Ona göre öğretmenlik, sonraki nesillere namuslu ve eğitimli gençler bırakmak ve yetiştirdiği insanları görerek onur duymaktır. Öğretmenliğe olan

aşkın bir diğer nedeni öğrencileriyle, saygıya dayalı baba-çocuk ilişkisine benzer güven duygusunu yaşatmasıdır:

“Bir köylü çocuğu müfettiş olsun... İşte hocalığın mükâfatı... İftihar ettim... Hatice Hanım, mesleğimin temin ettiği manevi haz bana yetiştiriyor. ... Muallimlik Tanrı san'atıdır... Görüyorsunuz ya biz hoca ile talebe değiliz... Biz baba ile bir sürü evlatlarız. Baba evlatlarından ayrılır mı?”(Başkut, 10,13,117).

Toplumun alışılmış öğretileri doğrultusunda “Baba” aile ocağının temelidir ama Murtaza Bey’in edilgin kişiliği eşi tarafından yanlış değerlendirilmiştir. Murtaza Bey, kazandığı parayı namus değerleri ölçüsünde kazanmak isteyen tok gözlü biridir. Hem mesleğine olan sevgisi hem de mesleğinin saygınlığı ona yetmektedir. Çok para kazanmak, zengin olmak onun gözünde bir değer taşımamaktadır. Bu noktada eşiyse çatışma yaşar. Hatice Hanım, saygın bir öğretmen eşi olmaksızın parası çok olan birinin eşi olmak istemektedir. Eşlerin amaçları ortaklık taşımaktadır aslında. Her ikisinin de ortak amacı; tek çocukları Rıdvan’ın mutlu ve güvenli bir yaşam sürmesidir. Amaç da benzerlik varken amaca ulaşılacak yolda farklılık yaşarlar.

Hatice Hanım, Murtaza Bey’e ne derse desin, Murtaza Bey ona karşı olan saygısını her zaman korur ve eşine olan sevgisini yitirmeyerek, “*canım karıcığım*” diye seslenir. Benzer şekilde, evlilik kurumuna da saygı duyar: “*İnsan niye evlenir? Hayat denen yükü yarı yarıya taksim etmek, el ele verip onu mümkün mertebe güzelleştirerek felekten intikam almak için...*”(Başkut, 32). Bu doğrultuda evlilik kurumuna bakış açılarının da farklılık taşıdığı gözlenir.

Doyumsuz bir eşe sahip Murtaza Bey, hayatını oğlunu eğitmeye ve ona güzel bir gelecek sağlamaya adanmıştır: “*Onu giydirip okutabilmek için yemeklerini bu kadar basitleştirmişler,*

üstlerine başlarına bu kadar bakmaz olmuşlar, muallim kendi cep harçlığından vazgeçmiş, tramvaya binmez olmuştur”(Başkut,33). Onun iyi bir eğitim almasını istemiş, ona şerefın her zaman paradan önemli olduğunu öğretmeye çalışmıştır.

Murtaza Bey'in hayatında önem verdiği üç şey vardır: Mesleği, namusu ve ailesi. Ailesini, değerlerine ters düşmeden yaptığı işlerle geçindirmek ister. Aile dostları, Hacı Hüsamettin ve eşi Safınaz esnafılıkta zengin olmanın yolunun ancak yolsuzluktan geçtiğini bildiklerinden Murtaza Bey'i hile yapan bir bakkal yapmaya çalışırlar. Onlar namusun karın doyurmadığına inanmış ve zenginlik uğruna insani değerlerden vazgeçmiş kişilerdir. Bu nedenle, Murtaza Bey'in ailesini hile yolunu seçerek haksız kazanç elde etmeye zorlarlar: *”Elli sene okuduğun yetişmedi mi? Ne buldun, ne kazandın? Okuduklarınla ne fayda temin ettin?” (Başkut,186).*

Murtaza Bey, geçim zorluğu çekse de manevi değerlerin farkındadır. Hacı Hüsamettin onun mesleğine bağlılığını fark edip onu mesleğinden koparacak tek şeyin namus olduğunu anlayınca Murtaza Bey'i kendisi ile denkleme için bir oyun oynamıştır. Bu oyunun sonunda Murtaza Bey, namusunu yitirmeyi göze alamamış ve oğlunun geleceğine zarar vermemek için mesleğini bırakmak zorunda kalmıştır. Namusu için mesleğinden vazgeçse de ona eşdeğer gördüğü öğretmenliği kaybetmeyi ölmek olarak değerlendirmiştir. Böylece, mesleğinin onun hayatındaki önemi anlaşılmıştır: *” ... De ki muallim Murtaza artık ruhen de, aklen de, kalben de yaşamıyor... Yaşamıyor, çünkü istifa ediyor...” (Başkut,173-174).*

Mesleğini kaybeden Murtaza Bey, yeni işine uyum sağlayamamış, insanları kandırarak kar etmek istememiş ve iç çatışma yaşamıştır: *“Bakkal numunesi diye karşıma öyle bir adam çıkarıyorsun ki onu taklit edebilmek hemen hemen imkânsız şey... Midesi bulanmayacak, merhamet ve insafı olmayacak, gözü korkmayacak, vicdanı sızlamayacak.... “(Başkut,184-185).*

Esnaflığın akıl almaz yüzü ile tanışan Murtaza Bey, insanlıktan uzaklaşmayı kendine yedirememiştir. Esnafın halkı kandırmasına ve para kazanmak adına toplumsal yargılardan vazgeçmesine sinirlenmiştir. Bu durum onu, bu işlerin başındaki Hacı Hüsametdin'le çatıştırır: *“Dilinde Allah kelimesi amma cebinde fakir fukaranın lokması... Adın hacı amma kendin yol kesici... Benim bıraktığım kitapları sen oku oku, sen! Defol buradan...”*(Başkut,187).

Daha sonra arkadaşı Muhittin sayesinde gerçek açığa çıksa da yapılan borçlar Murtaza Bey'i bakkal olmak zorunda bırakır. Ona oynanan oyunlardan sonra Murtaza Bey, en temiz ve namuslu yerin mektep olduğunun altını çizer. Öğretmen olarak şerefine ne kadar değerli olduğunu bir kez daha anlamış ve çevresinde kendi çıkarı için halkın sömüren ve toplumsal değer yargılarından sapan insanlardan olmamaya karar vermiştir. Mesleğine, ailesine aşık ve manevi değerlerine “etle tırnak, beden ile ruh gibi yapışıktır”. Bakkal olmaktan başka çaresi olmasa da her zaman namusuna ve manevi değerlerinin kıymetini bilerek yaşayacağına emin olmuştur: *“...Evet, yazdıracağım parçanın adı mektep... Çocuklar mektebi sevin, okumayı sevin... Hayatta en temiz yer burası, en güzel şey okumak... Sonra ikisini de çok, pek çok arayacaksınız... Dışarı karanlık, gürültülü ve korkunç...”* (Başkut,216). Bu sözler okura örtük iletiler de sunar.

2) Cevat Fehmi Başkut'un “Paydos” Adlı Yapıtında Ailenin Diğer Bireylerinin Tutum ve Davranışlarının Ele Alınışı

Hatice Hanım, elli yaşlarında sinirli tavırları ve sert tutumu olan bir ev hanımıdır. Hayatı boyunca yaşadığı her türlü olumsuzluklardan eşi Murtaza Bey'i sorumlu tutmuştur: *“Nedir bu benim çektiğim çile? ... 25 senedir sefaletten başka bir şey görmedim... Sana varacağıma keşki bir hamala varsaydım”*(Başkut,11). Murtaza Bey'in sahip olduğu edilgin kişilik, Hatice Hanımı şımarık biri yapmıştır. Hatice Hanım çektiği acılardan, Murtaza Bey'i sorumlu tutar: *“... Ben de giyinmek, ben de gezmek istemez miyim? Hep bunlar senin pısrıklığın, senin*

beceriksizliğin yüzünden” (Başkut, 14). Hatice Hanım’ın bu sert tutumu, Murtaza Bey’i sönük biri haline getirmiştir. Murtaza Bey’in öğretmen olmasından az para kazanmasına kadar her şeyden şikâyet etmektedir. Hamallığı, öğretmenlik ile bir tutup eşini aşağılamaktan çekinmez: “Sen sefaletten, zaruretten zevk duyuyorsan, bizim günahımız ne? Besleyemeyecektin, beni niye aldın?... (Başkut, 14). Okur /izleyici bu kişiyle evlilik kurumu içinde kadının yeri ve tutumuna ilişkin iletilerle beslenir, diyebiliriz.

Hatice Hanım da oğlu Rıdvan’a çok önem vermektedir ancak geleneksel yaklaşımla onun amacı; zengin bir aile kızını, oğluna almak hem oğluna hem de kendisine rahatlık sağlamaktır: “... Oğlanı şunlara hayırlısıyla bir iç güveysi versem de kurtulsa yavrucağız... Onun taksiratı ne bilmem ki...” (Başkut, 15).

Hatice Hanım eşini parasızlık yüzünden aşağılasa da onun sağlam kişiliğinden hiçbir zaman şüphe duymaz. Bu tutum aslında ailesine bağlılığını gösterir. Eşine atılan iftirada, Murtaza Bey’in yanlış bir işe el sürmediğine dair fikrini medyada çıkan haberlere rağmen korur: “Murtaza bey öyle şey yapmaz... İftira bu...” (Başkut, 162). Hatice Hanım eğitimsiz biridir. Bunun için, değer yargılarından sapmayı önemsemez. Rıdvan’ı zengin bir aile kızı olan Nalân ile evlendirmek için bir oyun uydurmuş ve Nalân’ın annesi Safinaz Hanım’ın uydurduğu defîne yalanına da ortak olmuştur: “... Eğer Murtaza bey bilirse ki Rıdvan’ın seninle evlenme tehlikesi var. Tabii öteki izdivacı tercih eder...” (Başkut, 110). Eşine yalan söylemesinin onda üzüntü uyandırmaması onun para için manevi değerlerini arka plana itebileceğini gösterir. Eşine söylediği yalanlar, Murtaza Bey’in mesleğini kaybetmesine ve ait olmadığı bir yerde çalışmasına neden olur: “O defîne hikâyesi yalandı... Sermaye olsun diye. Başka türlü kabul etmezdin...” (Başkut, 213). Hayalini kurduğu zenginlik ise Murtaza Bey’i hile yapmayacağını anlamasıyla imkânsız hale gelir.

Rıdvan, ailenin tek çocuğudur. Hatice Hanım'a göre aileyi bir arada tutan Rıdvan'dır: *"Bir kere bu çocuk olmasaydı o çoktan, amma senelerce evvel, şu sümsük, beceriksiz kocasından ayrılır giderdi"*(Başkut,34). Onların yaşam algıları farklıdır. Murtaza Bey ne kadar sakin, uysal ve manevi değerlere önem veriyorsa Hatice Hanım da o kadar sinirli, sert ve para tutkunu biridir. Ailede farklı fikirler olması anlaşmazlıklar doğurmuştur. Rıdvan'ın zıt fikirler içinde yetişmesi onu ikilemlere sürükler. İlk başta zenginliğin etkisi ile annesinin fikrini savunsa da daha sonra aşkı tanması ile babası gibi düşünmeye başlar. Murtaza Bey ona oynanan oyunlar sonucunda mesleğinden men edilme korkusuyla işi bırakırken oğlunun geleceğini düşünmüştür: *"İşin en kötüsü oğlunun siciline ilk kötü kaydını senin yüzünden düşürecekler... Babası muallimlikten tard edilmiş Murtazadır diyecekler"*(Başkut,172).

Rıdvan, yakışıklı ve hayalperest bir delikanlıdır. Rıdvan hem annesine hem de babasına benzemektedir. Duygularını annesi kadar dışa vurmasa da annesinin oyunlara ortak olup başta zengin bir kızla evlenme hayali kurmuştur. Bunun için annesinin planı için uyanık fikirler üretmiştir: *"... Sana kitaplardan parçalar okuyayım... Bizim arkamız kapıya dönük olunca babam nerden görecektir benim elimde kitap mı var, ne var?"*(Başkut,117). Böylece rahat bir hayatı olacak ve istediğini elde edebilecektir. Ancak hiçbir zaman, Murtaza Bey'in üstüne gitmemiş, annesinin gölgesinde kalmıştır. Rıdvan, gerçek aşk ve mutluluk ile tanıştığı zaman para ile ilgisini kesmiştir. Ayşe'ye olan aşkı, onun bencil tavrını törpülemiştir: *"Biz Ayşe ile birbirimizi seviyoruz baba... Evlenmeye karar verdik, eğer iznin olursa..."*(Başkut,200). Oluşan bu durumla okur/izleyici çocuk eğitimine ilişkin ipuçları edinir. Çocukların eğitiminde ebeveynler arasındaki tutarsızlığın çocuğa yaşatacağı ikilemler ve ne olursa olsun hoşgörüyeye, saygıya güvene dayalı çağdaş eğitim anlayışının doğru yolu göstermedeki rolü üzerinde düşünmeye çağırır, diyebiliriz.

3) Reşat Nuri Güntekin'in "Balıkesir Muhasebecisi" Adlı Yapıtında Baş Kişinin

Karakteri ve Toplumsal Değer Yargıları

Reşat Nuri Güntekin'in "Balıkesir Muhasebecisi" adlı yapıtında Tahir Bey baba figürü olarak sunulmaktadır. Kurgu gerçekliğinde, Tahir Bey 63 yaşında bir iş adamıdır. İkinci Dünya savaşı senelerinde Balıkesir'de muhasebeci olarak yaşantısını sürdüren Tahir Bey, arkadaşından aldığı iş teklifiyle emekli olmuş ve İstanbul'a yerleşmiştir. Yasa dışı yollarla çok para kazanan ve kazandığı parayı hesapsızca harcayan biri olmuştur: *"Bu kadar para döktükten sonra bir de ağlayacak mıyım? Mezara mı götüreceğiz bu kadar parayı?"*(Güntekin,32). Böylece, muhasebeci olduğu yıllarda namuslu, sorumluluk sahibi ve ilkeleri olan Tahir Bey, eline geçen iş fırsatıyla paranın değiştirdiği kurnaz, eğlenceyi seven ve eski değerleri unutan biri haline gelmiştir: *"... Hem büyük iş adamlarından evvela kâtiplerine telefon ederek randevu istenir... Ben artık Balıkesir Muhasebe Müdürü değilim, randevusuz görüşülmez benimle"*(Güntekin,35).

Yoksulluğun verdiği geçim sıkıntısı ve çok kazanma hırsı önüne çıkan fırsatları değerlendirmesini kolaylaştırır. Böylece insani ve ahlaksal değerlerden uzaklaşan kişi, paranın gücünün farkına varır, diyebiliriz.

Tahir Bey, İstanbul'daki yaşantısını ve işi kabullenerek aslında işlediği suçları ve karşı geldiği toplumsal değerleri de kabullenmiştir. Bu kabulleniş, Tahir Bey'in, modern hayata karşı olan açlığını haksız para ve yozlaşan değerlerle doyurduğunu da gösterir. Bu bağlamda, Tahir Bey, hayalleri uğruna manevi değerlerini gözden çıkarması gerektiğini anlamıştır, diyebiliriz. Paranın erişilebilirliği onu açgözlü ve eğlenceye düşkün biri yapmıştır. İsteği her şeye ulaşması onu her işi parayla halledebileceği düşüncesine sürükler. Bürosunda yapılacak aramayı engellemek için bile rüşvete başvurur: *"Siz de herhalde çoluk çocuk sahibi olmalısınız ziyadesiyle mükâfatınızı görürsünüz..."*(Güntekin, 42).

Tahir Bey'in namus olgusu iki farklı açıdan incelenebilmektedir. Yaşadığı ortam ve seçtiği yaşam tarzı nedeniyle bağlı olduğu ahlaki değerlerden saparak yasa dışı bir iş yapmaktadır. Bu nedenle, namus kavramı yozlaşarak para uğruna geleneksel değerlerini gözden çıkarmıştır. Diğer yandan ise Tahir Bey, yaptığı işin arkasında durmuş ve ailesine kazandığı paranın onlar için olduğunu vurgulamıştır: “ *Sizi güldüreyim diye elimden geleni yapıyorum. Benim size verdiğimi kaç baba verir çoluk çocuğuna... Nankörlük damarlarınıza işlemiş...*” (Güntekin, 32). Bir baba olarak, ailesini çekip çeviren güçlü bir figürdür. Ailenin Balıkesir'deki namuslu günleri arayan tavırlarına rağmen onun oynadığı oyunla ailedeki kişilerin zenginliği ahlaki değerlere tercih ettiği anlaşılır. Tahir Bey, yeni işine ailesine konforlu bir hayat sunmak adına devam etmektedir. Yanlışlığının farkında olduğu bu işi, istediği rahatlığı elde etmek için savunmuştur. Bu nedenle, ailesi maddiyatı tercih ediyorsa namusu gözden çıkarmaları gerektiğini, eğer maneviyatlarını tercih ediyorlarsa namusları ile yaşayacaklarını vurgulamıştır: “*Namusun öyle yarım porsiyonu, çeyrek porsiyonu olmaz... O ya vardır ya yoktur...*” (Güntekin, 76). Oyunun sonunda söylediği sözle, Tahir Bey aslında içinde bulunduğu durum ile ilgili ne kadar bilinçli olduğunu gösterir: “*Bir kere daha birinizin ağzından, ideal mideal diye bir lakırdı işitirsem kemiklerinizi kırdığımın resmidir... Hem vurguncu hem evliya öyle yağma yok... Ya o ya bu...*” (Güntekin, 88). Böylece, başta tersini savunsalar bile sonuçta ailede her bireyin toplumda üst kesimin bir parçası olarak kalmayı namuslu ve az gelirlili bir aile olmaya tercih ettiği anlaşılır.

4)Reşat Nuri Güntekin'in “Balıkesir Muhasebecisi” Adlı Yapıtında Ailenin Diğer Bireylerinin Tutum ve Davranışlarının Ele Alınışı

Huriye Hanım, Tahir Bey'in eşi olarak ondaki değişimi en yakından gözlemleyen ve bu durumdan yakınan kişidir. Tahir Bey'in bazı huylarını ve eğlence düşkünlüğünü dizginleyemez hale gelmiştir:

“Balıkesir Muhasebeci iken peygamber gibi adamdı... Eteğinde namaz kıl, başına vur ağzından lokmasını al... Zengin olunca ne azış azdı yarabbi ne firavun kesildi...Ev evlikten çıktı; bar gibi bir şey oldu... Kumarlar, içkiler, danslar, türlü rezaletler”(Güntekin,7)

Huriye Hanım, her fırsatta bulunduğu ortama çocukları için katlandığını dile getirir. Yaşadığı lüksten adeta şikâyet etmekte ve yozlaştırdığı fikirlerden bahsetmektedir:

“Kendi başıma olsam canıma minnet... Amma Tahir’in zoru. Çoluk çocuğun hatırı... Balıkesir’deki evimi bırak sahici fakara gecekonduları bile bundan bin kere hayırlıdır... Yakışır mı bana bu yaşdan sonra böyle lüküsler?”(Güntekin,6).

Huriye Hanım sürekli geçmişini anmakta ve Balıkesir’deki yaşantısı özlemektedir. Çocukları da anneleriyle aynı fikirdedir. Zenginliğin faydalarından yararlanıp bir yandan da namusun sözde derdine düşmektedirler. Konuşmalarında Tahir Bey’in değişen tavırlarını eleştirmiş ancak kendilerini gözden geçirmemişlerdir. Tahir Bey namusundan vazgeçtiğini açıkça belirtmiş ve bir anlamda dürüstlüğünden ödün vermemiştir. Oysa Huriye Hanım kendi yalanlarına kendini inandırmıştır. Zenginliğin içindeyken memnun olduğu halde eşini suçlamıştır: *“Ne vardı o kadar kendini koyuverecek, yakışır mıydı bu yaştan sonra sana o rezaletler, o kumarlar, o boyalı saçlı daktilo karı ile oynaşmalar...” (Güntekin, 76).*

Konuşmaları onun sözde Balıkesir’deki yaşamına hayranlığını, gerçekler ise onun paraya olan düşkünlüğü göstermektedir. Huriye Hanım “namus” olgusuna olan bağlılığından her cümlesinde bahsetmiş ancak bu hayata girerek çoktan namusunu gözden çıkardığını göstermiştir. Tahir Bey’in oynadığı oyun sonucu onun çocukları ile beraber namussuz ama zengin yaşamı kabullendiğini görürüz. Huriye Hanım için namus ve ahlak sadece “sözde” önemli yargılar olmuştur. İş zora girince çocuklarının Balıkesir’de sefil olmasına

dayanamayacağından bahseder. Sürekli bu hayattan şikayet eden Huriye Hanım, dönme fikri gündeme gelince sessiz kadını oynar: *“Ben mi? Beni hala öğrenemedin mi ayol? Ben dilsiz ağzısız... Başına vur ağzından lokmasını al...”*(Güntekin,83). Böylece Huriye Hanım ve ailedeki diğer kişiler lüks hayatı tercih etmiş yozlaşmış değerleriyle yaşamayı kabullenmiş ve lafla peynir gemisinin yürümeyeceğini anlamışlardır. Tahir Bey’in: *“...Para istemeyiz namus isteriz diye ağlaşıyorsunuz... Pekala öyle yapalım... diyorum... O vakit de kiminiz bayılmaya kalkıyorsunuz kiminiz?”*(Güntekin,86). sözleri ile ailenin ikilemi ve tattıkları lüks yaşamdan vazgeçmeyecekleri sunulmuştur.

Tahir Bey’in oğlu Necdet, Huriye Hanım gibi kirli kazanç ve yolsuzlukla elde ettikleri zenginlikten nefret eder görünür. Necdet, babasının sağladığı parayla yaşayıp onun olanaklarını sonuna kadar kullanıp sonra da babasının yolsuzluk yaptığını ondan utandığını söyler :*“Başımızdan geçen felaketten sonra babam artık manevi ölüdür beyefendi... Fakat ben ki para denen şeyden oldum olası tiksiniş bir adamım ailenin şerefi meselesinde söz artık benimdir”*(Güntekin, 63). Yaşadığı ortama duyduğu sözde nefrete rağmen yaşayış düzeninden vazgeçmez: *“İkimizden birinin utanması lazımsa benim utanmam lazım hocam... Mantar gibi hiç yoktan çıkmış zenginliğimden... Hangi şampanya ve viskiyi değişirim sanırsınız o zavallı gazoz...”*(Güntekin,22). İç dünyasında Tahir Bey’in kişiliğini barındırırken, dış dünyasında idealist öğretmeni Namık Bey’in öğrencisi olarak görülmektedir. Namık Bey, değerleri yozlaşmış bir toplumda erdemini geçersiz olduğunu bilen bir öğretmendir. Eski öğrencisinden iş istemek için geldiğinde Necdet’in de erdemini maddiyat için yitirmiş olduğunu görür. Namık Bey para için bazı değerlerin ve idealistliğin yok sayılması gerektiğini bilmektedir. Necdet ona iş vermemek için bilgisinden öğrencilerinin yoksun kalmaması gibi bahaneler uydurur. Hâlbuki Necdet de onunla geçmişte aynı sıkıntıları çekmiştir. İdealistliğini ailesi ve para için bir kenara koyan bir adamla karşı karşıyadır. Bu durum, toplumda idealist olarak değerlendirilen kişilerin bir zaman sonra ekonomik sıkıntılar

sebebiyle bu erdemlerini yitireceklerini göstermektedir: “Siz zavallı Anadolu için ideal bir çeşmesisiniz. Nasıl istersiniz ki bu çeşmeyi elimle kurutayım?” (Güntekin, 26). Buna rağmen, Necdet’in öğretmenine karşı olan samimiyetsiz, ahlak ve erdemden yoksun tavrı zenginliğin manevi değerleri yozlaştırdığını göstermektedir.

Tahir Bey’in ailesine oynadığı oyun ile Necdet’in de ailesi gibi sözde namusunu bir kenara bırakarak zenginliğinden vazgeçemeyeceğini ve namussuz bir hayatı kabullendiğini göstermiştir: “Yani gözümde ne lüks ne servet ne otomobil. (Sözünün arkasını getiremez.)” (Güntekin, 84).

Tahir Bey’in kızı Leyla, Necdet ve Huriye Hanım gibi geçmişteki günlerini aramaktadır. Benzer şekilde, lüks hayatından şikâyet etmekte ve nişanlısının karşısında namussuz damgası yemekten korkmaktadır. Hâlbuki Leyla da Tahir Bey’in ailesi için sağladığı zengin hayattan faydalanmaktadır. Kişinin ahlaki değerlerindense, ailenin namusu ve manevi değerlerini savunmaktadır. Kendisi ahlaki özelliklerden yoksun olsa da babasının ailesi için manevi değerlerinden vazgeçmesini eleştirmektedir. Leyla da aile bireyleri gibi babasının Balıkesir’e dönüş kararından sonra bu hayatın bir parçasıyken namus kelimesini ağzına alamayacağını görmüştür. Tahir Bey’in ailesine oynadığı oyunla Leyla da söylemlerine son vermiş ve namusta gözü olmadığını söylemek zorunda kalmıştır: “İçimin nasıl yandığını bilsen... Cemekânda gördüğüm bir çift iskarpine hasret çektiğim günleri mumla arıyorum... Babam suç işlediyse benim ne kabahatim var canım? ...” (Güntekin, 48).

Tüm aileye bakıldığında, geçmişlerinde ahlaklı, namuslu ve manevi değerlerine sadık bir hayat yaşadıkları görülmektedir fakat yaşadıkları hayat ekonomik sıkıntılarla doludur. Tahir Bey baba olarak, yaşadıkları sıkıntılardan ailesini kurtarmak ve onlara konforlu bir yaşam sunmak için ahlak anlayışından vazgeçmek zorunda kalacağını bilse de yolsuzluğa ve yeni iş fırsatlarına yönelmiştir. Ailenin Tahir Bey’i namussuz ve ahlaksız olarak değerlendirmesi ve

bu durumdan şikâyet ederek geçmiş günlerini aramaları başta aile bireylerini haklı görmemize sebep olmuştur. Ancak, Tahir Bey'in aileye oynadığı oyunla aslında ailede ahlak ve namus olgularının yozlaştığı lüksten vazgeçmemeleriyle ortaya çıkmıştır.

Tahir Bey ve aile arasındaki en büyük fark, namussuzluk algısını kabullenme şeklindedir. Tahir Bey böyle lüks içeren bir hayatta namus ve ahlak gibi manevi değerlerin barınamayacağı farkındadır. Bu nedenle, namussuz bir hayatı kabullenmiş ve bu bilinçle ailesine rahat bir yaşantı sunmuştur. Aile ise zenginliğin yanında namussuz bir hayatı kabullenemeyeceğini ifade etmiş ancak Tahir Bey'e söyledikleri yalanlarla aslında değerlerinin yozlaştığını göstermişlerdir. Aile bireyleri oyunun sonunda namussuz ama lüks bir yaşantıyı kabul ederek manevi değerlerinin yozlaşmasına izin vermişlerdir.

Böylece sahip oldukları imkânlardan vazgeçemeyen bireylerin namus söylemlerinin samimiyetsizliği ortaya koyulmuştur. Bu bağlamda, bireylerin namus, ahlak gibi birtakım geleneksel manevi değerleri savunurken gerektirdiği yaşam tarzını benimsemeleri istenmiş aksi takdirde benimsenmiş gibi söylemlerde bulunmamaları gerektiği üzerinde durulmuştur. Tahir Bey'in de söylediği gibi "*hem evliya hem vurguncu*" olunmadığını ve "*yarım porsiyon namus*" diye kavram olamayacağı gösterilmiştir.

SONUÇ

Cevat Fehmi Başkut'un "Paydos" ve Reşat Nuri Güntekin'in " Balıkesir Muhasebecisi" adlı yapıtlarında toplumsal ve ahlaki kurumlarda sarsıntılara uğrayan toplum yapısı ele alınmıştır. Maddesel isteklerin neden olduğu geleneksel ve insani değerleri yok edişinin kaçınılmazlığı, Böylece de maddiyatın toplumun temeline oturarak asıl ahlaki kavramları ters yüz etmiş olması ve sadece görünürde etkinliğini devam ettirmesi görülmektedir. Bu bağlamda, okura birçok ileti sunulmuş ancak ana ileti toplumda her birey kendi hırsına yenik düşmesi ve ahlaki gereksinimlerden yoksun kalarak toplumsal nitelik ve kişiliğini yitirmiş olması üstünde oluşturulmuştur.

Cevat Fehmi Başkut'un "Paydos" adlı yapıtında toplumsal oluşum hayat görüşünden alınarak kurmaca gerçekliğe yansıtılmıştır. Bu bağlamda Murtaza Bey, manevi değerlerinden ve kişilik özelliklerinden vazgeçmeyerek yozlaşmış toplumun parçası olmayı reddetmiştir. Ailesini maddi olarak zor durumda bıraksa da mesleğine ve namusuna olan bağlılığı devam etmiştir. Bakkallık yaparken ahlaki değerleri yozlaşmadıkça yoksulluğa mahkûm olduğunu anlamış ve manevi değerlerini tercih etmiştir. Çünkü asıl önemli olanın geleneksel ve manevi değerlere sahip çıkmak ve insanlığını kaybetmemek olduğunu anlamıştır. Böylece öğretmen olarak hayırlı evlatlar yetiştirmek istemiş ve yolsuzluğu kabul etmemiştir. Baba figürü olarak doğru bir örnek çizmiştir. Haksız kazancı reddetmiş ve namusla paranın birlikte elde edilemeyeceğini görerek namusunu seçmiştir. Buna bağlı olarak Murtaza Bey'in eğitimle ilgili belirttiği yargılar ve aile içi ilişkilerde tutumu, toplumda eğitime verilmesi gereken önemi okura iletmiştir. Okura sunulan evlilik kurumuyla, toplumda yaşanan sınıfsal ayrışmanın evlilikte de taraflarda anlaşmazlıklara neden olduğu gösterilmiş, bu bireylerin çocuklarının ebeveynleri arasında yaşadığı ikilemle okurun/izleyicinin ikili ilişkilerde tutarlı davranışlara yönelmesini sağlamıştır.

Güntekin'in "Balıkesir Muhasebecisi" adlı yapıtında ise ahlaki değerlerin maddi gerekçelerle yozlaşarak aile bireyleri üzerindeki etkisi incelenmiştir. Memur olarak gerçekleşmeyecek hayallerini, yasa dışı yollarla gerçekleştiren Tahir Bey'in hayatından bir kesit sunulmuştur. Tahir Bey ailesi için manevi değerlerinden vazgeçmiş ve zenginliği tercih etmiştir. Tahir Bey elde ettiği haksız para sebebiyle suçluluk duymamış, baba figürü olarak yanlış bir örnek oluşturmuştur. Ailesi için yaptığı şeyler adı altında lüks bir hayat kurmuş ve yolsuzlukla haksız kazanç elde etmiştir. Topluma uyum sağlaması gerektiğini anlamış, manevi değerlerinden vazgeçmediği takdirde maddiyat ve maneviyatın birlikte yürütülemeyeceğine görmüştür. Bu nedenle yozlaşan toplumun parçası ve paranın esiri olmuştur. Çünkü önemli olanın ailesine yaşattığı hayatın kaliteli olmasına karar vermiştir. Maneviyat karın doyurmamakta ancak yeteri kadar para da göz doyurmamaktadır. Tahir Bey ve ailesi paranın verdiği mutluluğa bağımlı olmuş ve bunun için manevi değerlerinden vazgeçmişlerdir. Tahir Bey dürüstçe namusun ve paranın birlikte yürümeyeceğini söylemiş ve seçimini ailesi ile birlikte para olarak belirlemiştir.

Baba figürünün incelendiği "Balıkesir Muhasebecisi" ve "Paydos" adlı yapıtlarda toplumun eleştirilmesi önem kazanmıştır. Yapıtlar sürecinde karakterlerin gelişimi ve değişimi süresince aile bireyleri üzerinde etkileri de onlarla ilişkilendirilmiştir. Okura sunulan toplumdaki yozlaşma sürecinin getirdiği değişim boyunca baba figürlerinin kişilikleri ve saptıkları değer yargıları aile bireylerinin tutumları yardımıyla incelenmiştir. Aile kurumu içerisinde görevleri ve tutumu ile baba figürünün anlaşılmasında çocuklarına ve eşlerine karşı olan tavırları aile içi ilişkilerde sorunlar üzerinde durularak bu sorunlara ayna tutulmuştur. Bu bağlamda okura verilen fikirleri ve üzerinde durulan olguları incelemek mümkün olmuştur. Tahir bey'in ailesine karşı tavrı toplumda aile olarak bulunmanın önemini vurgulamıştır. Böylelikle okura hayatta yapılan seçimler ne olursa olsun arkasında durulması gerektiği gösterilmiştir. Ailesinin ise maneviyatı önemser haline rağmen yapıtın sonunda maddiyatı

tercih etmesi toplumda bireylerin maddiyat adına birçok şeyi gözden çıkardığını ancak toplumda hor görülmemek adına önemsermişçesine tavırlar sergiledikleri görülmektedir. Evlilik kurumu benzer şekilde sunulmuş ve çocuklarının ebeveynleri arasında kalarak ikilemde kaldıkları gösterilmiştir. Toplumda var olmanın ve zenginliğin, manevi değerleri yok saymaktan geçtiği okura iletilmiştir.

KAYNAKÇA

Başkut, Cevat Fehmi **Paydos**, İstanbul: Ceylan Yayınları Matbaası

Güntekin, Reşat Nuri (1971) **Balıkesir Muhasebecisi Tanrı Dağı Ziyareti**, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi

Özdemir, Emin(2007) **Yazınsal Türler**, İstanbul: Bilgi Yayınları

Yücel, Tahsin(2009) **Yazın ve Yaşam**, İstanbul: Can Yayınları